

Boekbespreking

Drs. Veronica Bruijns
(vbr@xs4all.nl) is werkzaam
als senior adviseur Onderwijs
en kwaliteit bij de Haagse
Hogeschool.

Boekbespreking van: Ria Havekes en Hanna Drenth (2005). De leerwerkplaats: samen leren in de praktijk. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum. ISBN 90-313-4520-2 157 pag., € 22,50.

WAT IS WERKPLEKLEREN

Onder het motto 'samen leer je meer dan alleen' gaat een groep studenten in een werk-omgeving aan de slag. Ze plannen en voeren de werkprocessen gezamenlijk uit en zijn gezamenlijk verantwoordelijk. Dit is de essentie van de leerwerkplaats.

Het boek is geschreven vanuit de ervaringen van de auteurs met de verpleegkundigen-leerwerkplaats in het Leids Universitair Medisch Centrum. Havekes, hogeschooldocent Verpleegkunde en onderwijskundige, was de motor achter het idee en de organisatie van de leerwerkplaats in het LUMC. Drenth verzorgde de onderwijskundige verantwoording van het leerwerkplaatsconcept. In het eerste hoofdstuk wordt de leerwerkplaats toegelicht. In de volgende drie hoofdstukken wordt de leerwerkplaats toegelicht vanuit de student, de onderwijsinstelling en de praktijkinstelling. Het vijfde hoofdstuk gaat over het opzetten van de leerwerkplaats en het laatste hoofdstuk biedt voorbeelden van documenten en instrumenten.

De aanleiding was tweeledig. Veel onderwijsinstellingen hebben moeite met het vinden van voldoende kwalitatieve stageplekken voor hun gezondheidszorgstudenten. En met de competentiegerichte onderwijsopvattingen is de traditionele stage wat obsoleet geworden. In de leerwerkplaats wordt het noodzakelijke (behoefte aan goede stageplekken) met het inhoudelijke (competentiegericht onderwijs) gecombineerd.

EENVOUDIG EN STERK IDEE

Het idee van het boek 'De leerwerkplaats' is eenvoudig en sterk. Creëer een authentieke leeromgeving waar een groep studenten gezamenlijk de beroepsrelevante werkprocessen uitvoert en gezamenlijk verantwoordelijk is. Er zijn een paar regels: de studenten zijn boventallig. Zij kunnen worden ingezet om reguliere werkzaamheden uit te voeren waardoor het vaste personeel tijd vrij krijgt om zich te kunnen richten op de begeleiding van de studenten. De leerwerkplaats is gesitueerd op een vaste plek; in het geval van het LUCM, twee naast elkaar liggende kamers van een afdeling. De studenten zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de uitvoering van taken, het afdelingshoofd is eindverantwoordelijk. Het ondersteunende onderwijs wordt verzorgd op de werkplek.

Het bijzondere van de leerwerkplaats is dat de studenten samen leren in de praktijk. Dat is ook het grote verschil met de stage, waar de individuele student, veelal onder verantwoordelijkheid van een beroepsbeoefenaar eerst meeloopt en vervolgens beroepshandelingen uitvoert. Op de leerwerkplaats moeten studenten samenwerken, op elkaar kunnen rekenen en samen verantwoordelijk zijn. Dit geeft ze de gelegenheid van elkaar te leren en elkaar feedback te geven. Het samen leren en van elkaar leren beschouwen de auteurs als het voornaamste kenmerk van de leerwerkplaats. Dit is het grootste verschil met de stage en levert, volgens hen, een grote onderwijskundige winst op.

Vanuit onderwijskundig uitgangspunt is het de bedoeling dat de student zelf en met de groep sturing geeft aan het leerproces. De werkbegeleider grijpt pas in als de studenten er zelf niet uitkomen. Accent ligt niet op geïsoleerde beroepshandelingen maar op de integrale werkprocessen in een relevante beroepscontext. De auteurs sluiten hiermee aan op het constructivisme: mensen construeren hun (sociale) werkelijkheid door interactie met medemensen.

Het mes van de leerwerkplaats snijdt volgens de auteurs aan meerdere kanten: studenten leren van elkaar. In de leerwerkplaats kunnen studenten aan de slag op verschillende niveaus, vanuit diverse leerjaren en vanuit zowel mbo als hbo. De instelling kan een deel van haar humanresourcemanagement-beleid vormgeven door werknemers te scholen in coaching en begeleiding van studenten.

Het levert volgens de auteurs ook meer op. Dat blijkt uit diverse onderzoeken waar ze een en ander over weergeven: sneller komen tot nieuwe ideeën en oplossingen, grotere transfer, sociaal vaardiger. Of dit ook opgaat voor de leerwerkplek van het LUMC, wordt helaas niet nader toegelicht.

COMPLEX IN UITVOERING

De auteurs gaan uitvoering in op het opzetten en organiseren van leerwerkplaats. Net als het idee lijkt ook de wijze waarop het gerealiseerd kan worden eenvoudig: zorg dat de organisatie en opleiding samenwerken om het idee gerealiseerd te krijgen. De auteurs verwoorden het treffend als: de juiste mensen op het juiste moment bij elkaar laten komen. Toch, benadrukken ze, komt er heel wat kijken bij het opzetten en draaiend maken van een leerwerkplaats. Hoe eenvoudig het idee ook lijkt, er schuilt wel enige complexiteit in de uitwerking. Een instelling moet bereid zijn structureel een onderdeel van de organisatie in te richten als leerwerkplaats. De onderwijsinstelling moet zorgen voor optimale afstemming van binnenschools en buitenschools leren. De organisatie en de onderwijsinstelling moeten intensief gaan samenwerken en gevoelsmatig een deel van de verantwoordelijkheid overdragen. Dit concept vraagt ook om een flexibele opstelling vanuit de onderwijsinstelling, van oudsher niet de sterkste kant van een curriculumgerichte organisatie. In het concrete geval van de leerwerkplaats vindt het onderwijs door docenten van de opleiding plaats op de werkplek en is het afgestemd op het werkpleklernen.

De auteurs gaan helaas weinig in op de omslag die onderwijsinstellingen willen maken naar intensievere samenwerking met beroepenveld en wat dit voor hen betekent. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat de beschreven leerwerkplaats draait in een zorgomgeving. Deze eenduidig georganiseerde sector is van oudsher intensief betrokken bij het opleiden van nieuwe beroepsbeoefenaren. De auteurs zien mogelijkheden in welzijnsorganisaties, waar studenten van verschillende disciplines kunnen samenwerken op een leerwerkplaats. Hoe ze aankijken tegen de mogelijkheden in andere werkomgevingen wordt niet nader uiteengezet. Veel opleidingen zien, mijns inziens, de vraag ook nog te veel als het binnenhalen van het beroepenveld, wat de indruk geeft dat het beroepenveld zich dan aanpast aan de opleiding. Bij de leerwerkplaats is sprake van *co-makership*, een vorm van intensief samenwerken en geven en nemen. Docenten zullen dan moeten inzien dat ze qua actualiteit van het beroep nog een en ander kunnen leren. Anderzijds kunnen bedrijven en organisaties zich aangenaam laten verrassen door nieuwe kennis en werkwijzen van onderwijsinstellingen, i.c. docenten en studenten.

Wat de leerwerkplaats verder complex maakt, is de hoeveelheid functionarissen die bij werkplekleren betrokken zijn. Vanuit de instelling: werkbegeleider, praktijkopleider, teamleider, praktijk- of opleidingscoördinator. Van de onderwijsorganisatie: begeleidend docent voor de werkbegeleiders, de contactdocent met de instelling, coach voor de studenten, opleidingsdocent(en) die het onderwijs op de werkplek verzorgen. Tussen deze functionarissen zijn veel afstemmings- en overdrachtsmomenten vereist. Ook het werken met groepen studenten op de werkplek vereist veel overdrachts- en communicatiemomenten. In het concept is dagelijks plaats ingeruimd voor evaluatie en feedback. De auteurs benoemen dit echter meteen als het grootste risico: deze functionarissen moeten namelijk allemaal op dezelfde golflengte zitten en het concept eenduidig uitdragen. De auteurs benadrukken dat er met name goede scholing en begeleiding moet zijn voor werkbegeleiders, waarvan verwacht wordt dat ze anders met de studenten omgaan dan bij de traditionele stage. Het profiel is niet kinderachtig: ze moeten een samenwerkingsrelatie opbouwen met de groep, zelfsturing bevorderen, als rolmodel fungeren, opbouwende feedback geven en reflectie stimuleren, product- en procesvaardigheden op elkaar afstemmen en vooral niet te snel ingrijpen. Volgens de auteurs vormen zij de slaag- of faalkans van de leerwerkplaats. Een ander punt van zorg is de continuïteit van de werkplek; bij de investeringen die beide partijen doen is het wel van belang dat de stroom van stagestudenten gestaag blijft.

PRAKTISCH GEHALTE HOOG

Het boek laat weinig onbesproken als het gaat over de praktische kanten van de leerwerkplaats. Voor lezers die vooral praktische informatie zoeken over deze vorm van buitenschools leren is het boek zeer geschikt. Voor lezers die meer diepgaander geïnformeerd willen worden, bijvoorbeeld over samenhang met binnenschools leren, knelpunten, resultaten en dergelijke is het boek wellicht te praktisch. Alles wordt aangestipt, maar op sommige onderdelen mist het verdieping. Het nadeel van de gekozen opzet, de leerwerkplaats vanuit het perspectief van student, opleiding en werkplek, is

dat zo'n beetje alle onderdelen drie keer langskomen. Het herhalings-effect is daardoor wat te groot. Het benadrukken van 'het samen leren' wordt een soort mantra. Wel geeft het daardoor voldoende informatie om het werkplekleren zelf op te gaan zetten. In het boek zijn plannings opgenomen en het laatste hoofdstuk, bijvoorbeeld, bevat voorbeelden van gebruikte instrumenten en formats.

Het boek bevat enkele citaten van ervaringdeskundigen – de studenten en begeleiders – over de bevindingen. Een meer systematisch onderzoek naar de ervaringen en leereffecten lijkt nog niet te zijn uitgevoerd. Daarom een citaat als afsluiter: *'doordat je met een groep studenten bent, ben je minder geneigd om het automatisch zoals de rest van de afdeling te doen. Je past je minder snel aan de cultuur aan en blijft kritisch kijken'*.